ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА АЛГОРИТМИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

БОЖИК Валерій - к.ю.н., доцент, Державний податковий університет, Ірпінь

orcid.org/0000-0003-3162-0125

УДК 343.985.7:343.53

DOI: https://doi.org/10.71404/EP.2026.1.76

У статті досліджено типові слідчі ситуації, що виникають під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері підприємницької діяльності, а також запропоновано алгоритми їх вирішення. Обґрунтовано, що розслідування таких правопорушень характеризується підвищеною складністю, зумовленою використанням суб'єктами протиправної діяльності складних фінансово-господарських схем, значної кількості документів, електронних інформаційних систем, банківських операцій та інших інструментів господарської діяльності. У зв'язку з цим особливого значення набуває своєчасне визначення слідчих ситуацій, що складаються на різних етапах досудового розслідування, а також формування оптимальних алгоритмів дій слідчого з метою ефективного встановлення обставин кримінального правопорушення.

Проаналізовано наукові підходи до розуміння поняття слідчої ситуації та її значення у криміналістичній методиці розслідування. Визначено основні типові слідчі ситуації, що можуть виникати на початковому та подальших етапах розслідування кримінальних правопорушень у сфері підприємницької діяльності. Зокрема, розглянуто ситуації, пов'язані з наявністю достатнього обсягу первинної інформації про можливе правопорушення, встановленням кола причетних осіб, отриманням фінансово-господарської документації, протидією розслідуванню з боку суб'єктів господарювання, а також необхідністю проведення судових експертиз та використання спеціальних знань. Окрему увагу приділено ролі аналітичної роботи слідчого та взаємодії з іншими суб'єктами кримінального провадження у процесі формування та перевірки слідчих версій.

На підставі узагальнення практики досудового розслідування сформульовано алгоритми дій слідчого залежно від конкретної слідчої ситуації, які передбачають оптимальну послідовність проведення слідчих (розшукових) дій, застосування заходів забезпечення кримінального провадження, залучення спеціалістів і експертів, а також використання інформації з державних реєстрів, банківських установ та інших джерел доказової інформації. Зроблено висновок, що систематизація типових слідчих ситуацій та розроблення відповідних алгоритмів їх вирішення сприяє підвищенню ефективності досудового розслідування, оптимізації діяльності слідчого та забезпеченню повного, всебічного й об'єктивного дослідження обставин кримінальних правопорушень у сфері підприємницької діяльності.

Ключові слова: ситуація, алгоритм, слідчий, розслідування, підприємництво, доказування, інформація, правопорушення.

Постановка проблеми

Сучасний розвиток підприємницької діяльності в Україні характеризується активним використанням складних фінансово-господарських механізмів, електронного документообігу, цифрових платіжних інструментів та інформаційних систем управління бізнес-процесами. За таких умов кримінальні правопорушення у сфері підприємницької діяльності набувають дедалі більш склад-

ного й латентного характеру, що істотно ускладнює їх виявлення, документування та доказування. Значна кількість доказової інформації міститься у фінансовій, бухгалтерській, податковій і банківській документації, електронних базах даних та інформаційних системах, що потребує від органів досудового розслідування високого рівня професійної підготовки, аналітичних здібностей та використання сучасних криміналістичних методів і засобів.

У процесі розслідування таких кримінальних правопорушень слідчий стикається з різними слідчими ситуаціями, які зумовлюються характером наявної доказової інформації, поведінкою осіб, причетних до правопорушення, ступенем їх протидії розслідуванню, а також можливостями отримання необхідних відомостей з документальних та електронних джерел. У зв'язку з цим особливого значення набуває наукове обґрунтування типових слідчих ситуацій, що виникають під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері підприємницької діяльності, а також розроблення алгоритмів дій слідчого для їх ефективного вирішення. Це дозволяє підвищити результативність досудового розслідування, оптимізувати організацію слідчої діяльності та забезпечити повне, всебічне й об'єктивне встановлення обставин кримінального правопорушення.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми

Проблеми формування криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень, визначення типових слідчих ситуацій, а також розроблення алгоритмів діяльності слідчого в різних умовах досудового розслідування неодноразово ставали предметом наукових досліджень у вітчизняній криміналістичній науці. Значний внесок у розроблення теоретичних основ криміналістичної тактики, методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, а також у формування наукових підходів до класифікації слідчих ситуацій зробили такі вчені, як І. В. Басиста, В. П. Бахін, В. О. Коновалова, В. С. Кузьмічов, Є. Д. Лук'янчиков, М. В. Салтевський, В. В. Тіщенко, К. О. Чаплинський, Ю. М. Чорноус, В. Ю. Шепітько та ін. Водночас аналіз наукової літератури свідчить, що питання систематизації типових слідчих ситуацій саме під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері підприємницької діяльності та розроблення алгоритмів їх вирішення потребують подальшого наукового опрацювання з урахуванням сучасних економічних реалій, цифровізації господарських процесів та практики діяльності органів досудового розслідування.

Мета статті полягає у дослідженні типових слідчих ситуацій, що виникають під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері підприємницької діяльності.

Виклад основного матеріалу

Ситуаційний підхід дозволяє деталізувати процес розслідування на конкретному етапі, проаналізувати наявну інформаційну базу та визначити найбільш доцільні засоби і методи розслідування [7, с. 112]. У криміналістиці відомі різні класифікації слідчих ситуацій, зокрема: сприятливі та несприятливі; безконфліктні й конфліктні; початкові, проміжні та кінцеві; типові й специфічні [1]. Ю. В. Тищенко здійснює розподіл типових слідчих ситуацій на сприятливі, менш сприятливі та несприятливі з огляду на характер, обсяг і джерела зібраної в кримінальному провадженні інформації про подію кримінального правопорушення, особу підозрюваного та інших причетних до злочину осіб, а також відповідних їм слідчих версій і засобів їх перевірки на початковому та наступному етапах розслідування [9, с. 33].

За результатами проведеного опитування слідчих встановлено чинники, що найбільше впливають на встановлення слідчих ситуацій, їх типізацію, планування та перебіг розслідування: джерело отримання первинних відомостей про факт вчинення кримінального правопорушення (54%); спосіб його вчинення (52%); підслідність і обсяг первинних відомостей, зібраних різними органами (46%); наявність або відсутність відомостей про особу, яка вчинила кримінальне правопорушення (44%); кількісний

склад суб'єктів (35%); заходи щодо приховування діяння (29%).

Правильна оцінка слідчої ситуації має вирішальне значення у визначенні напрямів пошуку доказів, осіб, причетних до кримінального правопорушення, та висуненні версій [8, с. 27]. Зміст слідчої ситуації формує система об'єктивних і суб'єктивних компонентів. Об'єктивними компонентами є: 1) характер наявної у розпорядженні слідчого доказової та орієнтуючої інформації про подію кримінального правопорушення, його місце, час, обстановку, спосіб вчинення, потерпілих та осіб, що його вчинили; 2) наявність потенційних джерел доказової та носіїв орієнтуючої інформації; 3) наявність необхідних сил і засобів розслідування та можливість їх використання у певний момент досудового розслідування. До суб'єктивних компонентів належать: 1) психологічний стан слідчого під час розслідування, рівень його професійних знань, умінь і навичок; 2) наявність комунікативного контакту з учасниками провадження; 3) соціально-психологічні характеристики потерпілих, свідків, підозрюваних, які впливають на формування їх позиції; 4) протидія розслідуванню з боку підозрюваних, а в окремих випадках – і з боку свідків або потерпілих; 5) наявність помилок у прийнятих рішеннях і процесуальних діях та їх наслідки; 6) інші непередбачувані дії осіб, що беруть участь у провадженні [3; 11, с. 108–109].

Ситуація 1. Кримінальне провадження зареєстровано на підставі матеріалів оперативних підрозділів, які надійшли в порядку ст. 214 КПК України.

Реєстрація кримінального провадження на підставі матеріалів оперативних підрозділів, що надійшли в порядку ст. 214 КПК України [12], характеризується підвищеним рівнем інформаційної наповненості щодо можливих обставин події, кола причетних осіб, місць концентрації доказової інформації та напрямів її процесуального закріплення.

Показовим прикладом «вихідної інформаційної забезпеченості» є повідомлення про викриття протиправної діяльності, коли *оперативні підрозділи Волинського прикордонного загону у взаємодії з детективами Головного підрозділу детективів Бюро економічної безпеки України припинили функціонування групи осіб, які, за даними правоохоронних органів, незаконно виготовляли, зберігали та реалізовували підакцизні тютюнові вироби. Зазначалося, що організацію схеми пов'язують із 26-річним жителем Одеської області, а приміщення для виробництва та зберігання сировини й готової продукції було облаштовано на Одещині; збут контрафактної продукції здійснювався по всій території України, зокрема й у Волинській області. Під час проведення слідчих дій вилучено, зокрема, близько 2 тис. пачок цигарок, понад 1300 кг тютюну, понад 400 тис. гільз, обладнання для виготовлення й пакування тютюнових виробів, а також чорнові записи; орієнтовна вартість вилученого, за наведеними даними, становила понад 2,2 млн грн* [2]. Разом із тим наявність таких первинних відомостей не звільняє слідчого від обов'язку діяти виключно в межах вимог кримінального процесуального закону: відомості, отримані на початку провадження, мають бути перевірені шляхом проведення процесуальних дій і застосування заходів забезпечення кримінального провадження у формах, прямо передбачених КПК України [12].

Первинні матеріали, надані оперативними підрозділами, можуть містити відомості про ймовірний спосіб вчинення діяння, попередню правову кваліфікацію, конкретних осіб, яких пов'язують із протиправною діяльністю, їх анкетні дані та фактичні адреси перебування, а також інформацію про місця зберігання фінансово-господарської документації, носіїв відомостей і активів, що потенційно пов'язані із предметом доказування. Якщо до матеріалів долучено результати заходів, здійснених у межах Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», слідчий має оцінювати їх передусім як основу для планування подальших процесуальних дій, спрямованих на отримання доказів у порядку, визначеному КПК України [12].

У межах розглядуваної ситуації першочерговим завданням слідчого є організація взаємодії з процесуальним керівником та оперативними підрозділами з метою визначення послідовності й тактики досудового розслідування, з урахуванням ризиків втрати доказової інформації. Насамперед зусилля мають бути зосереджені на вияв-

ленні, фіксації, збереженні та вилученні документів і відомостей, що підтверджують об'єктивні обставини кримінально-протиправної діяльності, а також на забезпеченні їх процесуальної придатності для подальшого використання у доказуванні. З огляду на характер таких правопорушень, основне значення здебільшого має фінансово-господарська документація (первинні документи, договори, акти виконаних робіт, накладні, товарно-транспортні накладні, платіжні документи, внутрішні накази, листування, реєстри тощо), дані бухгалтерського і податкового обліку, відомості банківського характеру, а також інформація, що зберігається в електронних облікових системах і на електронних носіях.

Залежно від конкретних обставин та рівня загрози знищення чи приховування доказів, слідчий обирає процесуальні засоби, передбачені КПК України, зокрема тимчасовий доступ до речей і документів (гл. 15 КПК) або проведення обшуку (ст. 234 КПК) [12]. Критеріями вибору виступають: реальна можливість добровільного надання документів володільцем; наявність підстав вважати, що документи можуть бути приховані чи знищені; необхідність виявлення не лише документів, а й предметів та носіїв відомостей, що можуть зберігатися поза офіційним документообігом (печатки, чорнові записи, електронні ключі доступу, засоби віддаленого керування обліковими системами тощо). При цьому необхідним є врахування тактики одночасного проведення взаємопов'язаних процесуальних дій у кількох місцях, що дозволяє мінімізувати ризики попередження причетних осіб і забезпечити належну фіксацію відомостей до того, як вони будуть змінені або приховані.

Ситуація 2. Заяви про вчинення кримінальних правопорушень у сфері підприємницької діяльності, надійшли від суб'єктів цієї діяльності, громадських організацій та окремих громадян.

На відміну від реєстрації кримінального провадження за матеріалами оперативних підрозділів, у цій слідчій ситуації первинна інформація нерідко має фрагментарний характер, містить оцінні судження заявника, а також потребує негайної процесуальної перевірки щодо предмета, джерел і способу отримання відомостей. Водночас загальний порядок реагування визначається імперативом ст. 214 КПК України: слідчий або прокурор зобов'язані невідкладно (але не пізніше 24 годин) внести відомості до ЄРДР та розпочати досудове розслідування, після чого забезпечити належне збирання і закріплення доказів у формах, передбачених КПК [12].

Тактична спрямованість дій слідчого в цій ситуації зумовлена двома взаємопов'язаними завданнями. По-перше, необхідно предметно визначити, чи відображає заява реальні фактичні дані про подію кримінального правопорушення, а також конкретизувати обставини, які підлягають доказуванню (учасники, спосіб, обсяг шкоди або неправомірної вигоди, часові межі, документальні та інші носії інформації). По-друге, слід забезпечити збереження доказової інформації, оскільки у сфері підприємницької діяльності типово існують високі ризики спотворення документів, знищення електронних даних, переміщення активів і узгодження позицій між зацікавленими особами. Саме тому після реєстрації провадження першочергові організаційні рішення доцільно приймати у взаємодії з процесуальним керівником та, за потреби, з оперативними підрозділами, однак із чітким розмежуванням: оперативна інформація може слугувати орієнтиром для планування, тоді як доказове значення матимуть лише відомості, отримані та закріплені процесуальними засобами. У практичному вимірі типовий алгоритм дій слідчого в цій ситуації передбачає, насамперед, допит заявника з метою уточнення джерел поінформованості, змісту контактів із можливими фігурантами, конкретних епізодів, часових меж та наявних у заявника документів, листування чи інших матеріалів, які можуть бути долучені до провадження. Далі визначаються найбільш ефективні процесуальні засоби вилучення та фіксації доказових носіїв: тимчасовий доступ до речей і документів (гл. 15 КПК) або обшук (ст. 234 КПК) залежно від наявності підстав вважати, що відповідні документи можуть бути приховані чи знищені [12]. Паралельно забезпечується підготовка до призначення судових

експертиз, які в таких провадженнях мають системоутворююче значення (економічні дослідження, експертизи документів, почеркознавчі, комп'ютерно-технічні тощо), оскільки дозволяють встановити фактичний зміст фінансово-господарських операцій, ознаки підроблення, внесення змін до документів, маніпуляції з обліковими системами і цифровими масивами даних. Окремої уваги потребує вилучення зразків і слідів для експертних досліджень: у ситуаціях, коли необхідно відібрати матеріал для експертизи (зокрема з об'єктів, пов'язаних із виробничими процесами, продукцією, технічними носіями), доцільним є залучення профільних спеціалістів, які забезпечують правильність відбору, пакування, маркування та збереження об'єктів, що прямо впливає на достовірність подальших експертних висновків і процесуальну «стійкість» доказів у суді [7].

У межах цієї групи слідчих ситуацій доцільно виокремити особливо поширений підвид: звернення особи із заявою про висунення службовою особою вимоги надати неправомірну вигоду за вчинення дій або бездіяльність, що пов'язані з реалізацією управлінських, дозвільних, контрольних чи розпорядчих функцій (зокрема у сфері фінансування, погодження, виділення коштів, проходження тендерних процедур тощо).

Кримінально-правова оцінка таких подій зазвичай корелює зі складами, передбаченими ст. 368 КК України (одержання/прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди), а також пов'язаними кримінально-правовими нормами щодо підкупу та вимагання неправомірної вигоди, якщо це підтверджується конкретними обставинами [5]. Тактичне завдання слідчого тут полягає в тому, щоб забезпечити документування не лише факту можливої передачі коштів чи іншого майна, а й змісту вимоги, обумовленості вигоди певним рішенням/поведінкою службової особи, а також зв'язку між предметом неправомірної вигоди та діями (бездіяльністю).

На початковому етапі першочерговим є допит заявника з детальним встановленням обставин контакту зі службовою особою: у який спосіб висловлено вимогу (усно, в месенджері, через посередника), який предмет неправомірної вигоди (грошові кошти, майно, послуги), які саме дії/рішення обіцяні або вимагані, чи йдеться про «прискорення», «позитивний висновок», «невжиття заходів реагування», «перемогу в процедурі», «виділення коштів» тощо. Надалі, за наявності правових підстав, доцільним є ініціювання і проведення негласних слідчих (розшукових) дій з метою перевірки й документування протиправної поведінки, у тому числі у формах контролю за вчиненням злочину, передбачених ст. 271 КПК України [12].

Водночас планування тактичної операції із фіксації передачі предмета неправомірної вигоди має бути підпорядковане вимогам допустимості доказів та недопущенню провокації, а також забезпеченню повної процесуальної фіксації всіх елементів події (умов висунення вимоги, обумовленості, факту передачі/одержання, реакцій і дій службової особи, наявних слідів тощо).

Після реалізації контрольованого етапу особливого значення набувають огляд місця події та інші процесуальні дії, спрямовані на виявлення предмета неправомірної вигоди і слідів, що підтверджують контакт із ним. У практиці часто застосовується маркування предмета спеціальними речовинами з подальшим призначенням експертизи для встановлення їх наявності та групової належності. У цьому контексті освідування як слідча (розшукова) дія застосовується для виявлення на тілі або одязі слідів кримінального правопорушення та їх вилучення за умов дотримання вимог ст. 241 КПК України [12]. Саме тому залучення спеціаліста (зокрема, експерта-криміналіста) на етапі виявлення, фіксації та вилучення таких слідів є не формальністю, оскільки: спеціаліст забезпечує правильність методики виявлення, відбору, пакування та опису об'єктів, що надалі підлягають експертному дослідженню [12].

Поряд із цим до комплексу першочергових заходів у «корупційному» підвиді ситуації належать: проведення обшуків за місцем роботи та проживання службової особи з метою виявлення предметів і документів, що підтверджують домовленості, зв'язки

із заявником чи посередниками, елементи підготовки/вимагання (чернетки, записи, електронні носії, засоби зв'язку); вирішення питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження (зокрема відсторонення від посади, арешт майна, запобіжні заходи) за наявності відповідних підстав та ризиків; допити свідків із кола службового оточення, керівництва, осіб, які можуть підтвердити наявність повноважень і реальний вплив службовця на прийняття рішень. У сукупності ці дії мають забезпечити повне відображення механізму події: від висунення вимоги неправомірної вигоди – до її обумовленості службовими повноваженнями та фактичного одержання (або замаху), із доказовим підтвердженням кожної істотної ланки [6, с. 267–268].

Ситуація 3. Кримінальне провадження реєструють за матеріалами перевірок (ревізій) контролюючих органів.

У цій типовій слідчій ситуації підставою для внесення відомостей до ЄРДР є матеріали перевірок, зокрема, ревізій, чи аудиторських заходів, проведених уповноваженими органами нагляду та контролю. У таких випадках, фактична інформація про порушення вже частково задокументована, визначене коло причетних службових осіб та описані епізоди, пов'язані з певними господарськими операціями, прийняттям управлінських рішень, оформленням документів, звітністю тощо. Водночас слід ураховувати, що не кожне порушення, встановлене перевіркою, має кримінально-правовий характер: інколи йдеться про дисциплінарні, адміністративні або господарсько-правові порушення, а не про склад кримінального правопорушення, або ж відсутня одна з обов'язкових ознак складу (наприклад, суспільно небезпечні наслідки у вигляді шкоди, причинний зв'язок, умисел, спеціальний суб'єкт тощо).

Показовою є ситуація, коли за результатами перевірки складено акт щодо порушень у діяльності суб'єкта господарювання і вказано на неправомірні дії посадових (службових) осіб, однак встановлені порушення не спричинили шкоди або шкода не підтверджена належними документами та розрахунками, а тому відсутні підстави для обґрунтованої кваліфікації за тими складами, де наслідки є обов'язковою ознакою. Окремою практичною проблемою є те, що інколи суми, визначені контролюючим органом, добровільно «компенсують» ще під час контрольного заходу або одразу після нього. Унаслідок цього виникає ризик формального підходу: відмова в реєстрації кримінального провадження або штучне зниження перспектив розслідування, що в підсумку створює можливості уникнення відповідальності [10, с. 108]. За таких умов слідчому важливо не підміняти кримінально-правову оцінку «фактом відшкодування», а зосередитися на встановленні події, способу дій, причинно-наслідкових зв'язків, умислу та документального підтвердження обставин.

Програма (алгоритм) дій слідчого у сприятливій ситуації, коли перевіркою виявлено реальний факт вчинення кримінального правопорушення у сфері підприємницької діяльності:

1. Негайний аналіз матеріалів перевірки та визначення меж доказування. Слідчому доцільно ретельно вивчити: акт перевірки (ревізії), додатки до нього, розрахунки, пояснення посадових осіб, листування з суб'єктом господарювання, документи щодо усунення порушень, а також відомості про джерела первинних даних, на яких ґрунтуються висновки контролю. На цьому етапі принципово важливо: відокремити опис порушення від обставин, що вказують на склад кримінального правопорушення; визначити, які дані вже мають доказове значення, а які потребують перевірки; попередньо окреслити епізоди, коло причетних осіб та можливих свідків (у т.ч. осіб, які підписували документи, погоджували рішення, здійснювали контрольні функції).

2. Встановлення специфіки діяльності суб'єкта підприємницької діяльності та порядку документування операцій. З урахуванням предмета розслідування доцільно з'ясувати технологічні та організаційні особливості діяльності підприємства і реальний порядок документування відповідних операцій та управлінських рішень. Це потрібно для того, щоб: встановити невідомі етапи протиправних дій, у т.ч. підготовчі та при-

ховувальні дії; виявити повний перелік документів, які відображають спірні епізоди; визначити реальних виконавців і осіб, що приймали рішення, погоджували та контролювали їх; виокремити латентні епізоди, що могли не потрапити до акта перевірки; перевірити можливі факти неналежного реагування на порушення або зловживань під час попередніх перевірок [4, с. 138].

3. Проведення першочергових С(Р)Д для закріплення доказів та мінімізації ризику їх втрати. У межах цієї ситуації найбільш доцільними (залежно від фактичних обставин і наявних підстав) є: допити осіб, які проводили перевірку (як свідків щодо джерел інформації, способу встановлення порушень, переліку оглянутих документів, отриманих пояснень); допити працівників суб'єкта підприємницької діяльності, які готували/підписували документи, виконували операції, здійснювали внутрішній контроль; огляд документів і предметів, а також отримання тимчасового доступу до речей і документів (для вилучення оригіналів або належно засвідчених копій, фіксації реквізитів, підписів, печаток, відміток про погодження); обшуки (за наявності підстав і за ухвалою слідчого судді) у службових приміщеннях та за місцем проживання причетних осіб для відшукання первинних документів, чорнових записів, носіїв інформації, печаток, штампів та інших об'єктів, пов'язаних із предметом доказування; за потреби – проведення інших негласних слідчих (розшукових) дій лише за наявності передбачених законом підстав та з дотриманням встановленого порядку (зокрема, коли фіксується активна протидія, узгодження показань, тиск на свідків тощо).

4. Уточнення способу дій та встановлення наслідків і їх розміру. Важливо не обмежуватися формулюваннями з акта перевірки, а процесуально підтвердити: які саме дії (рішення) і ким вчинялися; у чому полягає протиправність; чи є причинний зв'язок між діями та наслідками; чи підтверджується розмір шкоди документами та розрахунками, а також чи відповідає він ознакам конкретного складу кримінального правопорушення. Для цього застосовується комплекс процесуальних дій та спеціальних знань, зокрема шляхом призначення і проведення судових експертиз (почеркознавчої, технічної експертизи документів, експертиз у сфері обліку та звітності, економічних досліджень документів діяльності підприємств і організацій тощо), а також через допити, огляди, тимчасовий доступ, обшуки [4, с. 139].

5. Формування версій та планування подальших заходів із урахуванням очікуваної протидії. Оскільки на момент початку розслідування причетні особи часто вже знають про зміст перевірки, доцільно одразу передбачати у плані: заходи з недопущення підміни/знищення документації; відокремлення та послідовність допитів (щоб мінімізувати узгодження показань); визначення пріоритету вилучення «первинних» документів, а не вторинних довідок або пояснень; залучення спеціаліста для участі в оглядах і аналізі документів (у межах процесуального порядку), коли це потрібно для правильного тлумачення змісту документів і процесів їх створення.

Висновки

Виокремлено типові слідчі ситуації та сформовано алгоритмізовані дії слідчого для кожної з них, що мінімізує ризики втрати доказової інформації на початковому і подальших етапах. За результатами опитування правоохоронців узагальнено чинники, які найбільше впливають на формування слідчих ситуацій і перебіг розслідування: джерело первинних відомостей (54%), спосіб учинення (52%), підслідність і обсяг матеріалів, зібраних різними органами (46%), наявність/відсутність даних про особу правопорушника (44%), кількісний склад учасників (35%) і заходи приховування (29%), що підтверджує пріоритетність інформаційного походження матеріалів та ступеня персоніфікації події для початкового плану розслідування.

Систематизовано три базові ситуації реєстрації провадження (оперативні матеріали; заяви/повідомлення; матеріали перевірок і ревізій), а як основний критерій типізації обґрунтовано обсяг відомостей про суб'єкта правопорушення: особа відома; особа не встановлена; особа конкретно не визначена, але окреслено коло ймовірно причетних. На

цьому структуровано типові ситуації характерні для подальшого етапу розслідування щодо: невизначеності конкретного внеску відомих осіб; наявності даних про співучасть за відсутності встановлених співучасників; установлення групового характеру діяння без визначення ролей, функцій і меж участі. Окремо узагальнено ситуації залежно від підготовленості суб'єкта до протиправної діяльності (наявність професійних знань або залучення консультанта/співучасника для «процедурної легалізації»), а також залежно від способу дій (подання неправдивих документів, оплата робіт чи постачання за відсутності фактичного виконання, незаконне відчуження майна, завищення ціни та обсягів, оформлення актів щодо невиконаних робіт тощо) та ступеня завершеності діяння (виявлення на стадії підготовки/виконання/приховування або завершений характер правопорушення).

Література

1. Бєгалов Є. П. Розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України. дис. ... докт. філософ. 081– Право. Київ, 2020. 278 с.

2. Волинські оперативники викрили великий підпільний цех з виготовлення сигарет. URL: https://volynua.com/posts/volinski-operativniki-vikrili-velikiy-pidpilniy-tseh-z-vigotovlennya-sigaret-foto-video

3. Загородний І. В. Розслідування злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2018. 242 с.

4. Камишанський О. Ю. Особливості методик розслідування розкрадань бюджетних коштів на підприємствах вугільної промисловості: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2018. 281 с.

5. Кримінальний кодекс України: Закон України 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print

6. Методика розслідування окремих видів злочинів: навч. посіб. / О. І. Гарасимів, О. М. Дуфенюк, О. В. Захарова та ін.; за заг. ред. Є. В. Пряхіна. 2-ге вид., перероб. та допов. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 312 с.

7. Мірковець О. М. Розслідування розбоїв, вчинених організованою групою в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.09. Маріуполь, 2021. 258 с.

8. Особливості кримінальних проваджень щодо безвісти зниклих осіб: метод. реком. / Чернявський С. С., Брисковська О. М., Вознюк А. А. та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2015. 104 с.

9. Тищенко Ю. В. Методика розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби: дис. … докт. філософ. : 081 – «Право». Одеса, 2021. 222 с.

10. Харкевич Ю. І. Криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії: дис. …докт. філософ: 12.00.09. Київ, 2024. 222 с.

11. Чорноус Ю., Синоверська Т. Криміналістична методика розслідування жорстокого поводжен-ня з тваринами : монографія. Київ : Право, 2022. 248 с.

12. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print

TYPICAL INVESTIGATIVE SITUATIONS DURING THE INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENSES IN THE FIELD OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY AND ALGORITHMS FOR THEIR RESOLUTION

The article examines typical investigative situations that arise during the investigation of criminal offenses in the field of entrepreneurial activity and proposes algorithms for their resolution. It is substantiated that the investigation of such offenses is characterized by increased complexity due to the use of sophisticated financial and economic schemes, a large volume of documentation, electronic information systems, banking transactions, and other instruments of business activity by offenders. In this regard, particular importance is attached to the timely identification of investigative situations that emerge at different stages of the pre-trial investigation, as well as to the development of optimal algorithms for investigators' actions aimed

at effectively establishing the circumstances of a criminal offense.

The scientific approaches to understanding the concept of an investigative situation and its significance within the forensic methodology of investigation are analyzed. The main typical investigative situations that may arise at the initial and subsequent stages of the investigation of criminal offenses in the field of entrepreneurial activity are identified. In particular, attention is paid to situations related to the availability of sufficient initial information about a possible offense, the identification of persons involved, the acquisition of financial and economic documentation, resistance to the investigation by business entities, as well as the need to conduct forensic examinations and apply specialized knowledge. Special attention is given to the analytical work of the investigator and interaction with other participants in criminal proceedings in the process of forming and verifying investigative versions.

Based on the generalization of pre-trial investigation practice, algorithms of the investigator's actions depending on a specific investigative situation are formulated. These algorithms provide for the optimal sequence of investigative (search) actions, the application of measures to ensure criminal proceedings, the involvement of specialists and experts, as well as the use of information from state registers, banking institutions, and other sources of evidentiary information. It is concluded that the systematization of typical investigative situations and the development of appropriate algorithms for their resolution contribute to improving the effectiveness of pre-trial investigations, optimizing the activities of investigators, and ensuring a comprehensive, complete, and objective examination of the circumstances of criminal offenses in the field of entrepreneurial activity.

Keywords: *situation, algorithm, investigator, investigation, entrepreneurship, proof, information, offense.*